

PHA 302 PREHİSTORİK EKONOMİ-EKOLOJİ

KONU 9: GÜNÜMÜZ AVCI TOPLULUKLARININ EKONOMİ SİSTEMLERİ VE PREHİSTORİK DÖNEMLERLE KARŞILAŞTIRMASI

Hayvan sürüleri beslemek ya da avcılık yapabilmek için bu hayvanların alışkanlıkları ve hareketlerinin yakından incelenmesi zorunluydu. Ayrıca bu topluluklardan bir kısmının, geçimlerini sağlayacak besinleri uzun bir süre boyunca bulabilmek amacıyla, ellerindeki kaynakları korumaya çalıştıklarını gösteren kanıtlar vardır. Bazı hayvan türlerini yılın belli dönemlerinde avlamayı yasaklayan dini kurallar ya da bir alanda ancak birkaç yıl arayla avlanmaya izin veren uygulamalar, insanlar tarafından avlanan hayvanların nüfus düzenini korumaya yardımcı oldu. Bazı topluluklar avlanmanın yasak olduğu kutsal bölgeler oluşturdu. Kanada'daki Cree halkı gibi bazı topluluklar da dönüşümlü avlanma yöntemini kullanarak, yani daha önce avlandıkları bir bölgeye ancak belirli bir zaman geçtikten sonra tekrar giderek, hayvan nüfusunun av döneminin ardından kendini toparlamasına olanak tanıdı. Belirli kültürel kısıtlamaların yanı sıra, avcı-toplayıcı grupların çevre kaynaklarını aşırı tüketmemesinin en büyük nedenlerinden biri de sayılarının, dolayısıyla da sınırlı çevre koşulları üzerindeki baskılarının az olmasıydı.

Fakat avcı-toplayıcı grupların ekosistem anlayışları kesinlikle zararsız değildir de denebilir. Çünkü eylemlerinin birçoğu çevreyi etkiler ve doğaya zarar verir. Günümüzde (*bu dersteki "günümüzde" teriminin yakın geçmişteki gözlemlere mesela 100-150 yıl öncesinde yapılan gözlemlere dayandığı anlaşılmalıdır. Çünkü bu toplulukların artık günümüzde hamburger ve cola'yı tattığı unutulmamalıdır!!!*) doğu Afrika'da yaşayan Hadza topluluğunun, bir parça bal bulabilmek için yabani arı kovanlarını yok ettiği bilinmektedir.

Başka topluluklar da yaşamlarını sürdürebilmek için kendilerine gerekli olan birçok yabancı bitki türünü kökünden sökerek yok eder. Bunun dışında, avcı-toplayıcı gruplar doğanın düzenine de müdahale ederek, kendileri için gerekli olan bitkilerden yararlanmak amacıyla, işlerine yaramayan bitkileri yok eder ve böylece yabancı ekinlerin yetiştiği koşulları değiştirirler. Bu yok etme çabalarının en etkili yolu yangın çıkarmaktır. Ateşin bu amaçla kullanılması geçmişteki avcı-toplayıcı gruplar arasında da yaygın biçimde görülüyordu. Yangınlar, yeni topraklarda daha iyi yetişen yıllık bitkileri destekleyerek ve besin geri dönüşümünü artırarak doğal ortamları önemli ölçüde değiştirir. Avustralya yerlileri, Tasmanya'daki yenebilir türdeki eğrelti otlarının miktarını artırmak için düzenli olarak yangın çıkarıyor, Yeni Zelanda'daki Maoriler de kök gövdesi önemli bir besin kaynağı olan yenebilir bir eğrelti otu türünü yaygınlaştırmak için aynı yöntemden yararlanıyordu.

Yeni Gine'de 30.000 yıl öncesinden kalma kanıtlar; ağaçların kesildiğini, kabuklarının halka şeklinde soyulduğunu ve yangın çıkarıldığını göstermektedir. Orman tabakasını yok etmekteki amaçları hint yerelması ve muz gibi yenebilir bitkilere yer açmaktır.

Bununla birlikte, avcı toplayıcı grupların çevre üzerindeki en büyük etkileri, avcılık yapımları nedeniyle ortaya çıktı. Ekosistemlerin bu bölümüne zarar vermek çok daha kolaydır, çünkü hem hayvan sayısı bitkilere göre daha azdır, hem de özellikle besin zincirinin en tepesindeki büyük hayvanların ya da otoburların aşırı avlanmaya maruz kaldıktan sonra yeniden toparlanmaları uzun zaman alır. Toplulukların aşırı avlanmadan sakınmaya çalıştıklarını gösteren bazı kanıtlar olmasına karşın, kontrolsüz avlanmanın ve hatta bazı hayvan türlerinin neslinin tükenmesinin kanıtları çok daha fazladır. Kuzey Amerika

düzlüklerinde yapılan bizon avları sırasında, sadece birkaç bizona ihtiyaç olmasına karşın bir seferde yüzlerce hayvanın öldürüldüğünden bahsetmiştik. Ancak bizon sayısı son derece fazlaydı (yaklaşık 50-60 milyon), dolayısıyla bu kadar çok bizonun bütün bir yıl boyunca öldürülmesi bile bu sayıyı azaltmayacaktı. Fakat sayıca daha az olan hayvanlar bu durumdan olumsuz etkileniyordu. Avlanmanın etkileri, avcıların tek bir hayvan türüne yönelip diğerleriyle ilgilenmemesiyle daha da olumsuz bir hal alıyordu. Kuzey Pasifik'teki Aleut adalarının halkı, bölgeye yerleştikleri MÖ 500 yılı dolaylarında susamurlarını öldürmeye başlamış, bu hayvan türü tamamen tükeninceye ve dolayısıyla toplumun geçim kaynaklarının temeli yıkılıncaya kadar da (bin yıldan fazla bir süre boyunca) avlanmaya devam etmişti. Ardından ada sakinleri yaşam biçimlerini kökten değiştirmek ve geriye kalan az sayıdaki kaynağın sunduğu daha düşük bir geçim düzeyiyle yetinmek zorunda kaldı.

Madagaskar'da ilk yerleşimlerin başlamasından sonraki birkaç yy. içinde, uçamayan bir kuş türü ve cüce suaygırları da olmak üzere birçok büyük hayvan türünün nesli tükendi. Hawaii'deki ilk yerleşimlerden sonraki bin yıl içinde karakuşu türlerinden 39'u yok oldu. Yeni Zelanda'da yaşayan Maori'ler, Polinezya adasının geleneksel bitkisi olan muz, ekmekeğacı ve hindistancevizi gibi bitkilerin yetişmediği ılıman bir çevreyle karşılaştı. Hatta hint yerelması bile sadece kuzey adasında yetiştirilebiliyordu. Dolayısıyla alışkın oldukları beslenme biçimlerinde köklü bir değişiklik yaparak, büyük eğrelti otları ve lahanaya benzer bir bitki türünün tomurcukları gibi yabancı bitkilerle ve denizdeki besin kaynaklarıyla beslenmeye başladılar.

Avrasya'daki bazı türlerin tükeniŖi aslında nispeten küçük ölçekliydi. Dünyanın geri kalan bölgelerinde çok geniş kapsamlı tükeniŖler yaŖanıyordu. Son 100 bin yıl içinde Avustralya'da, buzul çağının iklim ve dolayısıyla hayvan davranıŖları üzerindeki etkilerinin en az olduğu bir bölgedeki büyük hayvanların %86'sının nesli tükendi. Bu durumun en mantıklı açıklaması, yerli halkların son 40.000 yıl içindeki avlanma etkinlikleri olmalıdır.